

arxiu

Valentí Almirall. El periodisme com a instrument per a la projecció de l'ideari republicà, federal i catalanista

vista prèvia >

Valentí Almirall és un dels referents del catalanisme.

D'un catalanisme federal i progressista, pensat des de la defensa de la identitat catalana, però des d'una òptica també al servei de les classes populars.

Almirall es va servir de la capacitat de la premsa escrita per difondre les seves idees i fer-les arribar al gran públic, a partir d'una extensa i dilatada trajectòria periodística. El seu llegat són els nostres dies.

Josep M. Figueres

Professor honorari de la UAB

josepmaria.figueres@uab.cat

Valentí Almirall i Llozer és exponent d'un catalanisme progressista i federal innovador per la qualitat de la seva argumentació i la persistència temporal al llarg dels seus vint anys de presència pública en la segona meitat del segle XIX. Un període dinàmic en activitats, del 1868 fins el 1888, on desenvolupa el gruix de la seva labor de divulgació teòrica, de projecció de l'ideari, d'activitats i iniciatives. En aquests anys, assoleix un prestigi polític i un coneixement social, i realitza una aportació teòrica important i capdavantera, no centrada només en l'estudi més conegut *Lo catalanisme* (1886), sinó fonamentalment en els treballs periodístics que aplegarà en llibre, des del primer *Escritos catalanistas* (1878) fins als *Artículos literarios* apareguts a *L'Avens* (1904). Dues dècades amb una nodrida producció articulística que aplegarà en volum com palesa l'obra completa en curs d'edició a l'IEC. Serà un actiu protagonista d'una triple faceta, en la qual utilitza el periodisme per a la projecció del seu ideari republicà, federal i catalanisme. La seva trajectòria ha estat estudiada de bon començament per Melcior

Font,¹ Alexandre Plana,² Antoni Rovira i Virgili³ entre altres, i, posteriorment per Juan Trías Vejarano,⁴ Isidre Molas,⁵ Antoni Jutglar,⁶ Josep Pich⁷ i nosaltres mateixos,⁸ entre altres. Una extensa relació bibliogràfica que es pot consultar al primer volum de l'edició de l'obra completa que edità l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) el 2009.⁹

Almirall és un periodista nat, al qual li plau l'escriptura com a element clau de comunicació, molt més que

la conferència o míting, tot i que no els rebutja quan el conviden o bé quan presenta les seves novetats bibliogràfiques o l'exposició d'una excursió —com nomenaven aleshores els viatges i que mantenien, un cop fets, unes sessions explicatives força concorregudes, així les sessions matinals i dominicals especialment al Centre Català o a les seus de les entitats excursionistes. Aquests tipus de trobades, com els actes en teatres, conferències i debats —per exemple, els dedicats al proteccionisme el 1881 o a discutir sobre el catalanisme entre el 1880 i el 1883 o en altres espais, com la Llotja amb el cèlebre Memorial de greuges el 1885— són força habituals a les darreres dècades del segle XIX. Tanmateix, la major part de vegades són sessions limitades als socis de les entitats que ho convoquen. Almirall vol ampliar el radi d'influència i usará el periodisme com una manera d'eixamplar la base del cercle, s'obre molt. Com altres polítics, per exemple, Enric Prat de la Riba, usará la ploma per a difondre el seu ideari, textos d'opinió, articles de col·laboració, projecció del seu pensament, i també per a difondre socialment la seva visió en una concepció general

1 FONT, «La vida i l'obra de Valentí Almirall».

2 PLANA, *Les idees polítiques d'en Valentí Almirall*.

3 ROVIRA I VIRGILI, *Valentí Almirall*.

4 TRIAS VEJERANO, *Almirall y los orígenes del catalanismo*.

5 MOLAS, «El liberalisme de Valentí Almirall».

6 JUTGLAR, «Introducció».

7 PICH I MITJANA, *Almirall i el Diari Català (1879-1881): l'inici del projecte politicoideològic del catalanisme progressista; El Centre Català: la primera associació política catalanista, 1882-1894*; PICH I MITJANA, *Federalisme i catalanisme: Valentí Almirall i Llozer (1841-1904)*; PICH I MITJANA, *Valentí Almirall i el de federalisme intransigent*.

8 ALMIRALL, *Artículos políticos al Diari Català (1879-1881)*; ALMIRALL, *Cultura i societat*; FIGUERES, *Valentí Almirall, forjador del catalanisme polític*; FIGUERES, *El primer diari en llengua catalana: el Diari Català*; FIGUERES, *El primer Congrés Catalanista i Valentí Almirall. Materials per a l'estudi dels orígens del catalanisme*.

9 FIGUERES, «Bibliografia sobre Valentí Almirall».

Almirall aspira a una premsa crítica amb el poder polític, amb un valor social de compromís fort, i que pugui ser decisiva i contundent

de la societat nova a la qual aspira i del règim polític que desitja per a regir-la. Vol, en síntesi, donar informació i opinió, veure el món des d'una òptica pròpia, establir unes coordenades mentals des de Catalunya que no siguin les d'un subjecte passiu.

Almirall projecta teories, idees, opinions en articles, cròniques, notes, editorials... Serà creador de tribunes pròpies vinculades al seu pensament, —*El Estado Catalán, Diari Català*— o a les seves entitats polítiques —*Butlletí del Centre Català, La Veu del Centre Català*— i per altres vinculacions com l'amistat amb companys de generació, d'aventures teatrals i d'esperit avançat com el setmanari *La Campana de Gràcia*. Com a advocat defensa tribunes republicanes compromeses —*El Federalista, El Diluvio, La Imprenta*... I per tancar la fitxa periodística indiquem que és lector apassionat de la premsa barcelonina, catalana i europea a través de les subscripcions que té. Segueix les revistes culturals europees més suggerents, especialment les franceses i les publicacions professionals de dret. Participa en l'abundosa premsa periòdica republicana, catalanista, federal, humorística, política, informa-

tiva de les dècades compreses entre 1860 i 1880.¹⁰ Ho feu amb consència, vinculant-se a un periòdic en què hi estava, com veurem més endavant, a la relació de capçaleres on col·laborà. La seva personalitat política i la seva ideologia seran així, amarades, i profundament, de periodisme que ajudarà a la formulació de la reivindicació d'identitat catalana.

Quina és l'opinió d'Almirall sobre la premsa? A l'article «Persecucions a la premsa catalana» aparegut a *L'Aureneta* de Buenos Aires, el 5 de gener de 1879 i sense signar per obviar la repressió, afirma a propòsit de les sancions a *La Renaixensa* i a la *Revista Catalana* que «la premsa catalana ha sigut sempre enemiga de la tirania i dels tirans, sigui quin vulgui el color amb què es disfressin; la premsa catalana ha rebutjat sempre tota mena d'imposició vingui de dalt o de baix». Aquesta expressió de democràcia li farà ser militant radical contra la corrupció i el centralisme, per una banda, contra el carlisme i l'integritat per una altra i un ferm defensor

10 El nostre recent volum *Valentí Almirall. Quan tot va començar* és fonamentalment una visió de l'Almirall periodista amb la relació dels seus textos apareguts a la premsa periòdica.

dels valors igualitaris de la Revolució Francesa que sent molt endins.

Com els teòrics estatunidencs sorgits de la Revolució per la independència de 1777, que ha estudiat en la seva formulació del federalisme aplicat a l'Estat espanyol, Almirall aspira a una premsa crítica amb el poder polític, amb un valor social de compromís fort, i que pugui ser decisiva i contundent. Disposem així d'un primer lligam entre premsa i llibertat: així com la identitat catalana, segons constaten que tots els autors estrangers, es basa en el profund amor per la llibertat del periodisme, diu Almirall, per poder executar la seva labor. Un altre aspecte clau és la llengua; fixarà aquest tret també en el periodisme quan podrà disposar de capçaleres i serà una reivindicació permanent en els seus escrits.

Almirall vol establir unes bases sòlides del que ha de ser la missió de la premsa. A més, per a la premsa catalana serà un dels puntals del gran canvi que en l'aspecte idiomàtic tindrà lloc. Usarà indistintament tribunes en català o en castellà, però quan existeixin en català —com *La Renaixensa*— les usarà, prioritzarà,

Almirall publica en diversos setmanaris del Sexenni. No coneixem la seva aportació en tots ells; només en uns pocs en els que signa amb nom propi

és clar, les afins ideològicament —*El Federalista, El Diluvio...* — i maldirà per a crear-ne de pròpies —*El Estado Catalán*— i arriba, fins i tot, a la creació d'un diari en català, —el *Diari Català*— que serà, a més, modern i avançat. I esdevindrà un molt important instrument en la projecció social del catalanisme. Va més enllà de la projecció ideològica. No hi ha només la difusió de l'ideari. En qualsevol revolució, hom vol guanyar la batalla de les idees i el diari és una eina per aconseguir-ho. Almirall utilitza, doncs, el periodisme per a traslladar el seu pensament a la societat, més enllà del llibre, l'opuscle i la conferència; i, important, per a parlar com a periodista, i de molts aspectes ben diversos, de la societat vuitcentista.

Almirall és un periodista que retrata una societat, que viatja i explica el món als seus contemporanis, d'Andorra fins a Suïssa, passant per Anglaterra, Bèlgica... Europa, en suma. I que vol el progrés i la modernitat alhora que el coneixement. No escriu simplement per satisfer curiositat de lectors, com una feina professional o una labor d'entreteniment, sinó que té una aspiració pro-

funda; la seva tasca és la de canviar, progressar, modernitzar Catalunya; el seu avant pel progrés. És un analista de la realitat que critica el comportament polític i social de les elits estatals. Un periodista en el que domina la imatge i importància de la faceta de pensador i polític, davant la important faceta comunicativa com a periodista.

El Sexenni: llibertat de premsa

Almirall publica en diversos setmanaris del Sexenni. No coneixem la seva aportació en tots ells; només en uns pocs en els quals signa amb nom propi, ja que la majoria d'escrits d'aquest moment són anònims i en desconeixem, és clar, l'autoria. A més, el mateix Almirall mai no ho detalla ni en unes memòries que no va escriure, ni en cartes que no es conserven ni en articles. L'arxiu d'Almirall és inexistent. Desconeixem molts d'aquests textos perquè no els signava ni amb el seu nom ni amb pseudònim. En periòdics com *El Federalista* o *La Campana de Gràcia* tenim dades, però no de la plèiade de publicacions que a partir del setembre del 1868 apareixen.

D'ençà de la Revolució de setembre, usará el periodisme de forma regular. Podem veure com en aquestes dues dècades intenses de la seva vida pública —entre 1868 i 1888— com sempre disposa d'un diari o un setmanari on publicar amb facilitat. Seran sobretot els diaris *El Estado Catalán, La Imprenta, Diari Català, La Renaixensa* i *El Diluvio*. De revistes, disposa d'una esplèndida bateria on s'inclou des de la que li publica un solitari article com *La Il·lustración Republicana Federal* fins a les més habituals com *El Federalista*, amb més de mig centenar d'articles, o *L'Avenç* amb una dotzena. La relació de les publicacions on col·labora és ben extensa. A la Restauració serà a l'inrevés, i hi haurà moltes menys publicacions periòdiques, però, malgrat tot, Almirall escriu força articles en diverses publicacions:

L'obra d'Almirall presenta diverses particularitats entre les quals destaquem que s'implica molt en l'actualitat tot i que la fa transcendir, la projecta i ubica en una dimensió general inserint el fet puntual en un context ampli. Això fa que el text tingui una dimensió que ultrapassi el moment precís quan apareix publicada com a

Aquest periodisme polític és central en la producció d'Almirall, tant quantitativament en nombre d'articles com en intensitat i incidència de la recepció

Publicacions on col·labora Valentí Almirall (1868-1893)

<i>Lo Somatent</i> (Barcelona)	1868
<i>El Federalista</i>	1868
<i>El Telégrafo</i>	1868
<i>La Alianza de los Pueblos</i>	1869
<i>Revista Republicano Federal</i>	1869
<i>El Estado Catalán</i> (Barcelona)	1868-1870
<i>La Flaca</i>	1870
<i>El Independiente</i>	1870
<i>La Razón</i>	1870
<i>La Campana de Gràcia</i>	1870-1878
<i>La Ilustración Republicana Federal</i> (Madrid)	1871
<i>La Independencia</i>	1871-1873
<i>El Estado Catalán</i> (Madrid)	1873
<i>La Imprenta</i>	1873-1877
<i>El Porvenir</i>	1876-1877
<i>Gaceta de Barcelona</i>	1878
<i>L'Aureneta</i> (Buenos Aires)	1878
<i>Diari Català-Lo Tibidabo-La Veu de Catalunya-Lo Catalanista</i>	1879-1881
<i>Butlletí Mensual de l'Associació d'Excursions Catalana</i>	1880-1885
<i>La Renaixensa</i>	1880-1887
<i>La Publicidad</i>	1881-1904
<i>El Diluvio</i>	1881-1883 ¹
<i>La Il·lustració catalana</i>	1881-1886
<i>L'Excursionista</i>	1882
<i>L'Avens</i>	1882-1890
<i>Butlletí del Centre Català</i>	1882-1885
<i>La Veu del Montserrat</i> (Vic)	1882-1887
<i>L'Arch de Sant Martí</i>	1884-1887

periodisme del moment que envelleix i desapareix. També, és clar, difon el seu ideari i ho fa amb articles puntuals o amb sèries ideològiques que aplegarà en llibres. Així: *Escritos catalanistas*, *La confederación suiza y la unión americana*, *La Casa de Caridad de Barcelona*, *Artículos literaris...* són llibres ben coneguts i procedeixen de la seva activitat permanent a la premsa escrita. N'hem localitzat dos més que afegim en aquesta tipologia de treballs que apareixen primer publicats en diaris o revistes i posteriorment en format llibre malgrat que es pensava que haviem aparegut primerament només com a volum: *Contestació al discurs del senyor Núñez de Arce i Espanya tal com és*. Periodisme polític ple consolidat i fill del que arrancà amb braó durant el Sexenni a *Lo Somatent* i seguirà al llarg de tota la vida pública.

Aquest periodisme polític és central en la producció d'Almirall, tant quantitativament en nombre d'articles com en intensitat i incidència de la recepció. Apareixen públicament per primer cop a *Lo Somatent* en un bloc de cinc articles d'un jove de 27 anys que aspira al canvi que es respira en

¹ No hi considerem la polèmica de 1894 arran la mort de Rossend Arús.

aquell moment de complexitat i de crisi com retrata Marició Janué.¹¹

Periodisme d'anàlisi política

La prosa cridanera inicial de l'Almirall del Sexenni, —política, satírica, abrondada—, serà matisada quan aparegui el 1869 a Barcelona *El Estado Catalán* i que seguirà a Madrid el 1873 rere una llarga pausa. En aquest diari continua el contingut reivindicatiu, exponent del federalisme intransigent que aspira a un republicanisme federal genuí en la percepció de la voluntat popular catalana, que elimini alhora el centralisme i la unificació. Al periòdic s'impliquen diversos aspectes, no només de política o defensa del proteccionisme, sinó també, per exemple, d'aspectes com ara tot i que no és fonamental en el seu ideari, la defensa dels drets del món obrer que també forma part de la seva defensa ideològica. Reivindica, en primer terme, el contingut federal ple en moments de confusió nominativa. Cap temàtica li és aliena a l'anàlisi: des de

la reorganització de l'exèrcit a Cuba on proposa diàleg, a l'abolició de l'esclavitud, la crítica al joc, la denúncia de la repressió política i de les conspiracions, de la corrupció... Parla, sovint, de molts aspectes que seran després recurrents en la seva producció periodística; així ho farà a *El Diluvio o al Diari Català* entre d'altres.

El Estado Catalán esdevindrà el portaveu del federalisme intransigent de la perifèria catalana, i serà molt actiu en la lluita per una concepció de república molt específica, però no podrà reeixir. Al llarg de la seva breu i agitada vida, esdevé la plataforma des d'on Almirall exposa crítiques a comportaments denunciabls, defensa el programa teòric d'una república federal ideal, i es postula des de la radicalitat com a portaveu que vol aprofitar una oportunitat, una finestra oberta, per fer realitat la república federal. Propugna, per primer cop de forma coherent i sistemàtica, l'exemple polític de l'organització interna dels EUA i de Suïssa, que considera modèlics i imitables. Ho explica al prospecte editorial fundacional del 15 de juliol del 1869: un diari republicà i federalista per impulsar la descentralitza-

ció i la República federal davant la unitària. Un programa polític de canvi i de calat que no es podrà dur a la pràctica. S'aspirava a la federació en llibertat, amb la igualtat com a base de la democràcia; amb un rerefons de fraternitat entre individus i corporacions, i la denúncia dels vicis. Un programa que explicaren mitjançant una redacció compromesa que patí assalts i detencions, però que es manté tot un any entre pauses en el decurs del 1869-1870 i el 1873, fins que abandonaran tota esperança de canvi en un comiat periodístic solemne tot citant Dant en la darrera línia de la darrera pàgina del periòdic.

A *El Estado Catalán* hi publicarà en les tres etapes: les dues de Barcelona del 15 d'agost al 27 de setembre del 1869 i del 16 de desembre del 1869 al 18 de juny del 1870; i la de Madrid final, que anirà del 8 de març a l'11 de juny del 1873. Seran mig centenar de textos signats, però en té molts més; també notes editorials sense signar i que no consignem per prudència. *El Estado Catalán*, tant en l'etapa barcelonina com en la madrilena, incideix en la que fou la primera formulació extensa i argumentada del pensament po-

11 JANUÉ I MIRET, *Els polítics en temps de revolució. La vida política a Barcelona durant el Sexenni revolucionari*.

L'anàlisi dels articles d'Almirall a *El Estado Catalán* ens apropen al coneixement del seu pensament i obra

lític d'Almirall, que posteriorment exposaria en altres tribunes, com al *Diari Català*,¹² als portaveus del Centre Català i a *L'Avens*. L'anàlisi dels articles d'Almirall a *El Estado Catalán* ens apropen al coneixement del seu pensament i obra i ens permeten contemplar les temàtiques centrals d'interès en l'obra del govern de la República, quins aspectes públics fustiga i quin és l'ideal a assolir malgrat la intransigència ideològica dels plantejaments que propugna. De la relació dels articles, de la seva temàtica, del seu tractament en el conjunt del periòdic —són gairebé editorials o peces centrals— es pot deduir l'interès d'Almirall en projectar i consolidar unes aspiracions diverses teòriques genèriques i de denúncia puntual— de fer un diari actor i no un diari testimoni, d'influir no de forma passiva i indirecta sinó de prendre partit, posició i alterar la correlació de forces. Objectius que adrecen el treball periodístic vers la política estricta i no la simple reflexió ideològica, tot i que aquesta és present en la sèrie que planteja la República federal del març del 1873.

12 FIGUERES, *El primer diari en llengua catalana: el Diari Català (1879-1881)*.

A *La Imprenta*¹³ Almirall publica una seixantena d'articles. Frena l'exposició del pensament federalista i enceta una temàtica reflexiva que li portarà un reconeixement pel valor de la seva intuïció, cultura i capacitat expositiva. Ara la seva crítica i anàlisi de la realitat serà puntual, més periodística que política; en definitiva, allunyant el contingut dels seus articles de l'anàlisi de la situació política del moment. Articles com «Frenesí ultramontano» (22-4-1877) o la sèrie de sis titulada «*El renacimiento catalán*» — del 8 d'agost al 6 d'octubre del 1878— ambdós a *La Imprenta*, són exemples evidents de crítica punyent dels vicis arrelats —immoralitat i corrupció— en una societat que resta com una «*España de charanga i pandereta*», de carlisme de trabuc i violència. Ho critica amb esmolada prosa no exempta d'un to narratiu llaminer, amb ritme i interès per la capacitat que té de connectar amb el lector. N'és la prova l'aplec *Escritos catalanistas*, on esquartera el comportament de les classes dirigents

13 PICH I MITJANA, «Manuel de Lasarte Rodríguez-Cardoso i els inicis de la premsa catalana de masses. D'*El Telégrafo* a *El Diluvio*»; DURAN I TORT, *La Renaixença, primera empresa editorial catalana*.

del país amb un toc càustic, dur, contundent: «La sopa», «El bandolerismo», «Los verdes y los azules»... Tota una bateria d'articles que són el preludi d'*Espanya tal com és*, en la dimensió d'un periodisme elaborat en el fons, culte en la narrativa; un model del periodisme de denúncia que ultrapassa el fet conjuntural per, a partir d'un episodi puntual, una anècdota o un esdeveniment menor, acostar-se a la dimensió d'un retrat social ple de la societat que fustiga. Una visió crítica elaborada amb acidesa, des del coneixement i la ironia, escrita amb precisió i més enllà del sarcasme com a simple exabrupte. Almirall vol moralitzar des del laïcisme, des de les posicions avançades lligades a la ciència i al raonament empíric.

Periodisme de viatges

En els primers anys de la Restauració, la política queda limitada a una activitat periodista molt vigilada. Les lleis que la regulen són arbitràries, contundents, genèriques. A partir de la del 1881 i la del 1883, un marc — tot i que molt autoritari— deixarà una escletxa. El periodisme de viatges

Presenta una prosa molt descriptiva en aspectes relacionats amb l'organització i amb la vida social

sembla que és més propici per una certa opinió més oberta. Almirall, amb una enorme curiositat intel·lectual, gran excursionista i constant viatger, ho aprofitarà en les dues dècades d'activitat pública que té. Si va a l'Ebre, Mallorca o Sant Cugat del Vallès, ho farà amb els seus companys de la Catalana i de la Catalanista, noms amb els quals hom coneixia popularment les dues grans entitats excursionistes del moment —l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques i l'Associació d'Excursions Catalana— que es fondran —amb la participació d'Almirall, per cert— el 1883. També descobrirà nous espais o noves mirades a indrets coneguts, però no estudiats, com ara la visió antropològica i jurídica d'Andorra, on serà el primer periodista català que visitarà i en parlarà; o la política de Suïssa, que li servirà esplèndidament per a il·lustrar la realitat que vol construir a l'Estat espanyol. Ara ens volem referir, com havíem fet esment anteriorment, parlant de l'Etna, als viatges pel simple plaer de conèixer món on també hi haurà una finalitat ideològica notable. És una faceta desconeguda de la seva personalitat, en la qual ens hem fixat més en el vessant ideològic i polític

com a pare ideològic del que Josep Pich anomena el federalcatalanisme. N'esmentariem les grans sèries dedicades a Itàlia aparegudes al *Diari Català* i molts articles puntuals dedicats al país helvètic publicats a *La Il·lustració Catalana, El Federalista...* alguns aplegats en opuscle com *El Tiro federal suizo*.

Pel que fa a la prosa de viatges, volem fer esment d'uns reculls que no són gens coneguts i encara romanen inèdits, que apareixeran al volum segon de les seves obres completes, en curs d'edició.¹⁴ Hi destaquem les tres sèries anomenades «*Cartas de verano*», desconegudes i altament interessants. Apareixen a *El Diluvio*; la primera el 1881 i les altres dues, el 1882, tot i que el diari les bateja com primera i segona sèrie. Almirall visitarà el País Basc, França, el nord d'Itàlia, Suïssa, Països Baixos, Anglaterra, Alemanya... i analitza amb intel·ligència, capacitat d'observació, documentació i amb un to positivista notable, amb alguna lleugera concessió al toc literari,

poc abundós. No parla del paisatge, sinó de l'home i la seva obra. També se n'ocupa el 1886 a *La Renaixensa*, arran el viatge per Suïssa, França, Països Baixos i Anglaterra.

La sèrie d'*El Diluvio*, publicada el 1881 amb el nom de «*Cartas de Verano*», comprèn tretze cartes que arrenquen de Carcassona, Montecarlo i Milà fins a Suïssa, tot acabant a Appenzell. Presenta una prosa molt descriptiva en aspectes relacionats amb l'organització i amb la vida social, especialment conceptual; és a dir, explicant no només el que veu com un escriptor —cosa que no li interessa massa—, sinó també els aspectes que vol destacar d'una realitat àmplia: una norma, un costum, un centre, una actitud en la voluntat modèlica de disposar d'un exemple per aplicar —ja sigui per copiar-ho o descartar-ho. Ho fa en l'observació del que veu, amb força comentaris sobre les institucions, costums i manera d'actuar davant la realitat social i econòmica. El 1882 les dues sèries, també a *El Diluvio*, amb el mateix nom «*Cartas de verano*» arrenquen de Saragossa i Pamplona, tot descrivint un viatge pel País Basc on dedica articles a Gasteiz, Bilbo,

¹⁴ Aquest article es va escriure al desembre del 2023 i fou corregit l'abril del 2024.

També la sèrie de *La Renaixensa*, que li encarrega Àngel Guimerà, farà que Almirall torni al diari amb el que polemitzà amb el seu *Diari Català*

Guernika, Donostia, Zumàrraga... Vuit cartes durant l'estiu del 1882, amb una visió analítica profunda.¹⁵

La segona sèrie del 1882 s'ocupa del viatge des de Bordeus fins a Milà passant per Àustria, Bèlgica, Alemanya, Països Baixos... Deu cartes on barreja aspectes turístics i culturals amb una predilecció per la descripció intel·ligent i no simplement ambiental. Tot i que diu que vol redactar-les de forma amena com a lectura estiuenca, tot fugint del to acadèmic, no pot renunciar a la precisió analítica que el caracteritza en l'ordenació del material que aplega, la seva exposició, l'ordre dels textos o el simple redactat —sempre molt elaborat i responent a esquemes previs—. Així, «*Cartas ginebrinas*» o «Diari d'un 'turista' a Suïssa» —a *La Impremta*, 1875 i al *Diari Català*, 1880 respectivament— són mostra d'una prosa més relaxada sense ser mai frívola ni conjuntural o intranscendent; prosa allunyada de la de to polític, més elaborada, on hi abunden les consideracions i meditacions més precises conceptualment com, per exemple, els estudis de dret públic de la Suïssa que apareixen al *Diari Català*.

¹⁵ El Diluvio, 12 de setembre de 1882.

També la sèrie de *La Renaixensa*, que li encarrega Àngel Guimerà, farà que Almirall torni aquest any al diari amb el que polemitzà amb el seu *Diari Català* només pocs anys abans. Estem al 1885, l'any de la publicació del conegut *Memorial de greuges* —que impulsà el propi Almirall—, i la projecció conjunta de diversos sectors del catalanisme facilita l'aproximació entre ambdues tendències com palesa *La Veu del Montserrat*, més manyaga ara amb la personalitat d'Almirall. Ho veiem en aquesta col·laboració d'Almirall al diari dels «Sants innocents», o sigui *La Renaixensa*, com havia criticat quatre anys abans al seu *Diari Català* referint-se als adversaris polítics. Les seves cròniques de viatges, tot i ocupar-se de descripcions de la naturalesa —sòbries, precises, il·lustratives—, són més generoses quan exploren les característiques i resultats de les aglomeracions humanes, en les que Almirall excel·leix en la reeixida anàlisi de sagaç observador.

L'esclat polític del periodisme catalanista

Almirall vol un diari popular i d'èxit. Ho aconseguirà. L'editorial fundaci-

onal ho planteja, atès que no es vol editar un periòdic polític més amb uns pocs centenars d'exemplars de tirada reservada a correigionaris, sinó un diari per incidir en la societat catalana que vol modificar i posar en el camí de la millora científica, tot allunyant-se del que és el primer aspecte de recerca a l'Estat espanyol, és a dir, la investigació escolàstica i no la científica. Un diari que vol enfocar especialment a la construcció d'una societat democràtica i socialment més avançada, tot abordant-ne també els aspectes econòmics —afavorint el coneixement de les novetats industrials, comercials... i la renovació social, industrial i cultural. En definitiva: un diari pel progrés. El programa és el d'un periòdic que vol la normalitat política i, ahora, una política de renovació, tot incloent amb informació de temes dels que aleshores no es parlava —ciència, cultura catalana... entre d'altres. Un diari, a més, que lluita contra la discriminació de la identitat catalana tant present a la vida política, judicial, docent, administrativa, notarial...

El diari tindrà èxit de públic i continuïtat, tot i que Almirall el tanca sobtadament arran de la ruptura sorollosa

amb Pi i Margall.¹⁶ El juny del 1881, quan plega, al periòdic hi haurà publicats més de 300 articles amb predomini del comentari polític. Hi trobem també tota la mostra de la seva articulística: articles gairebé costumistes; articles de viatges, —tant dins com fora de Catalunya—; articles de teoria política internacional i, sobretot, espanyola —corrupció, centralisme, federalisme, catalanisme—; articles sobre aspectes socials —societats obreres, servei domèstic...— o econòmics —proteccionisme, connexions de transports públics com els enllaços de ferrocarril o les noves línies—; i articles de divulgació cultural o científica. Un ampli ventall de temàtiques, que mostra el periodista que és capaç de ser el columnista dominical de l'editorial «Secció de fondo», i també el tot terreny que s'ocupa d'actualitat amb la típica fusió entre informació i opinió del període.

Troblem també el comentarista personalíssim que denuncia allò que personalment el preocupa. És la seva opinió, com la columna típica

16 FIGUERES, *El primer diari en llengua catalana. El Diari Català (1879-1881)*; PICH I MITJANA, *Almirall i el Diari Català (1879-1881): l'inici del projecte politicoideològic del catalanisme progressista*.

del periodisme de creació. Apareix aleshores el periodista de raig, d'estil impetuós, brillant, directe, en una prosa enlluernant i amarada d'imatges i conceptes. Hi excel·lirà en el *Diari Català*, com per exemple amb «Les campanes», que amb el repicar reiteratiu i obsessiu el molesten; o «Los quintos»,¹⁷ amb els cants dels nois que marxen al servei militar, als quals s'adreça figurativament des del seu balcó, mentre els veu anar cap al destí incert.

La seva és una prosa suggestiva, digna del periodisme més creatiu. En trobem altres exemples, com «La riuada», on parla sobre deixar passar els efectes de la tempesta política, en un símil natural molt en voga a l'època; o «¡A Sant Mus!», on maleeix la xaranga de músics «*que tocant una polca va fer-me perdre lo fil de lo que pensava*». I al costat d'aquests, el 1879, els textos ideològics habituals en les dues dècades anteriors, sobre les llengües oficials a Suïssa o la pena de mort, el proteccionisme o els costums rànrics de la terra...

17 «Los quintos», DC, 11-V-1879; *Obra Completa* (OC, I, 894-896) i «Les campanes», DC, 15-VII-1880 i OC, II, 169-171).

També cal fer esment de les revistes polítiques *Butlletí del Centre Català* i *La Veu del Centre Català*, on hi predomina el document polític —declaració, discurs, nota, article teòric— però, a la segona, hi són presents, sense ser abundosos, els articles periodístics sobre temes vius i alhora de la temàtica constant Suïssa, el joc, l'esclavitud, entre d'altres, tot i que ja es detecta el canvi de rumb de la seva temàtica.

I a la fi, la cultura

Aquests textos tenen un extraordinari interès; els trobem aplegats en part en el volum que edita l'editorial homònima. Són textos que encarnen una visió cultural del pensament crític en moments d'intolerància encara i divisió política, quan es configuren dues concepcions del país —la conservadora i la progressista— Almirall maldà pel model laic i republicà i no hi renuncia, malgrat les dificultats. Aquest sector troba en l'Almirall el mentor ideològic sobre el model polític al qual aspira el republicanisme federal i catalanista. La seva és una prosa que ofereix informació; considera el públic com altament

El periodisme d'Almirall sorprèn davant el periodisme dominant de la Restauració, com sorprèn la modernitat davant la rutina de la tradició

interessat en el projecte ideològic republicà; i aspira a ser tribuna entre les grans novetats europees, així com a articular una Catalunya que vol inserida en aquests corrents de novetat, amb fidelitat al lema «*Avant, sempre avant*». Les altres tribunes dels anys 1880 i 1890 són estrictament polítiques i culturals. El més rellevant en la vessant periodística d'Almirall és en els diaris de les dècades dels 1870 i 1889.

Conclusió

Tot i la dificultat —perquè Almirall usa tot tipus de gèneres i formats, de forma indiscriminada—, podem ubicar la cronologia del periodisme d'Almirall en diverses etapes. En primer lloc, una etapa inicial, i breu, del Sexenni revolucionari, on predomina un periodisme exultant; un periodisme polític de combat, que formula projectes i que maldà per la construcció d'un Estat espanyol federal amb una Catalunya a la qual se li'n respecti la identitat. Posteriorment, una segona etapa en què excel·leix a *La Imprenta* i al *Diari Català*, en plena Restauració, quan abandona tota esperança, a partir del cop militar que

avorta el procés de canvi democràtic del Sexenni, i s'hi adapta tot fixant un model de transformació de la realitat i de crítica de la mateixa.

El periodisme d'Almirall lluita contra el dominant barroquisme de bona part de la prosa periodística de l'època sovint carregosa, reiterativa i buida. Ens trobem davant un estil directe, punyent, esmolat i colpidor, de modernització; correcte en llengua i molt precís en contingut; molt adequat al món del moment, un segle llarg després, per la seva concisió, rigor, precisió i exactitud, —no exempta, tanmateix, de figures retòriques que amenitzen la lectura. El periodisme d'Almirall sorprèn davant el periodisme dominant de la Restauració, com sorprèn la modernitat davant la rutina de la tradició.

El d'Almirall és un periodisme de proselitisme i de combat. I també un periodisme amarat de recursos que manlleva de la tradició popular. Introdueix —amb avarícia, tanmateix— referències lingüístiques, com ara refranys i frases fetes contundents. Més escadusserament, usa citacions llatines i, fins i tot, en titulars per a donar impacte —per a valorar com a

jurista un to de raó a la seva dissertació escrita. No li trobem cultismes, ni citacions alienes al món català o castellà, depenent de la llengua en què escriu. Referències que són evidència d'una voluntat de treballar un periodisme que s'acosti al comú dels seus lectors, cultes però no seguidors de les llengües europees que ell conrea amb assiduitat —com palesen les subscripcions a revistes en les que àdhuc hi col·labora. El periodisme d'Almirall és un periodisme polític de referència, però també un periodisme culte ben singular en la Catalunya de la Restauració. ■

■ Bibliografia

- ALMIRALL, Valentí. *Articles polítics al Diari Català (1879-1881)*. Barcelona: La Magrana-Diputació de Barcelona, 1984.
- AMIRALL, Valentí. *Cultura i Societat*. Barcelona: Edicions 62, 1985.
- ALMIRALL, Valentí. *Lo catalanisme. Barcelona: 1886*. Ed. facsímil a Barcelona: Alta Fulla, 1978.
- DURAN I TORT, Carola. *La Renaixensa, primera empresa editorial catalana*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001.
- FIGUERES, Josep M. *Diari Català. El primer diari en llengua catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1999.
- FIGUERES, Josep M. *El primer Congrés Catalanista i Valentí Almirall. Materials per a l'estudi dels orígens del catalanisme*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1985 —reimpresió. 2004.
- FIGUERES, Josep M. *El primer diari en llengua catalana. El Diari Català (1879-1881)*. Barcelona: IEC, 1999.
- FIGUERES, Josep M. «La crítica de V. Almirall a El Estado Catalán». A *Obra periodística*, 2 revista digital, UPF, 2010.
- FIGUERES, Josep M. *Valentí Almirall. Forjador del catalanisme polític*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1990, 2ª ed. 2004.
- FIGUERES, Josep M. «Valentí Almirall, periodista a El Estado Catalán (1869-1870 i 1873)». A *Barcelona. Quaderns d'història*, 15, pàg. 121-133, 2009.
- FIGUERES, Josep M. «Viatge del primer periodista català a Andorra: la revolució d'Andorra vista per Valentí Almirall per al 'Diari Català'». A *Papers de recerca històrica, Societat Andorrana de Ciències*, núm. 1, pàg. 41-81, 2003.
- JANUÉ I MIRET, Marició. *Els polítics en temps de revolució. La vida política a Barcelona durant el Sexenni revolucionari*. Vic: Eumo, 2002.
- JUTGLAR, Antoni. «Estudio preliminar». A ALMIRALL, Valentí. *España tal como es*, Barcelona: Anthropos, pàg. 7-50, 1983.
- FONT, Melcior. «La Vida i l'obra de Valentí Almirall». A *Anuari dels catalans*. Barcelona: Editorial Lopez Llausas, 1926.
- MOLAS, Isidre. *Les arrels teòriques de les esquerres catalanes*. Barcelona: Edicions 62, 2001.
- MOLAS, Isidre. «El liberalisme de Valentí Almirall». A *L'Avenç*, núm. 92, pàg. 10-22, 1986.
- PICH I MITJANA, Josep. *Almirall i el Diari Català (1879-1881): L'inici del projecte políticoideològic del catalanisme progressista*. Vic: Eumo, 2003.
- PICH I MITJANA, Josep. *El Centre Català: la primera associació política catalanista, 1882-1894*. Catarroja: Afers, 2002.
- PICH I MITJANA, Josep. *Federalisme i catalanisme: Valentí Almirall i Llozer (1841-1904)*. Vic: Eumo, 2004.
- PICH I MITJANA, Josep. «Manuel de Lasarte Rodríguez-Cardoso i els inicis de la premsa catalana de masses. D'El Telégrafo a El Diluvio». A *Treballs de Comunicació*, núm. 8, pàg. 87-106, 2003.
- PICH I MITJANA, Josep. *Valentí Almirall i el federalisme intransigent*. Barcelona: Afers, 2006.
- ROVIRA I VIRGILI, Antoni. *Valentí Almirall*. Barcelona: Barcino, 1936.
- TRIAS VEJERANO, Juan J. *Almirall y los orígenes del catalanismo*. Madrid: Siglo XXI, 1975.